

Çéñterý ялавé

1944 çулхи чу уйăхэн 5-мĕшĕнченпе тухать

Муркаш район хачаче

79 (8145) №

Юн кун, 2013 çулхи юла (октябрь) уйăхэн 23-мĕш

Хаке иреклэ

Ялта пурнакансен сывлăхёшён

Эсир сан ўкерчекре куракан Галина Гордеева 2006 çултанна Уйкас Янасалти пётмĕшле врач практикин оффисне ертсе пырат. Пүян ёс стажлэ сывлăх хуралцу چак тапхăрта асăннă ял тăрăхёнче тата сыввăх ялсенче пурнакансен сывлăхёшён пысăк ёс туса ирттерет.

— Ял çыннин пёрлешүллэ хуçалăхне çéklemelле, килти хушма хуçалăха аталаңтармалла. Пирэн тивеç вара вëсен сывлăхне пăхса тăрасси пулса тăрать. Çиччë виçce пăхсан, пурсамар та нер ёс тăваттар: çér-шыв экономикине тăреклеметтэр, — тэрэ череттэ пациентта йышăнма хатёрленекен Галина Иосифовна.

Çap ёçченне качча тухнă пирэн ентеш медицина пĕлĕвне 1980 çулта Киевра илнë. Унтанна пёр кун сиктермесэр — сывлăх хуралёнче.

А. БЕЛОВ
сан ўкерчеке.

Фермасенче

Каман савам пысăкрах?

Районти пёрлешүллэ хуçалăхенче юла уйăхэн 18-мĕшёнче пёр ёне пусне вăтам савам мĕнле пулнине кăтартни (килограмма).

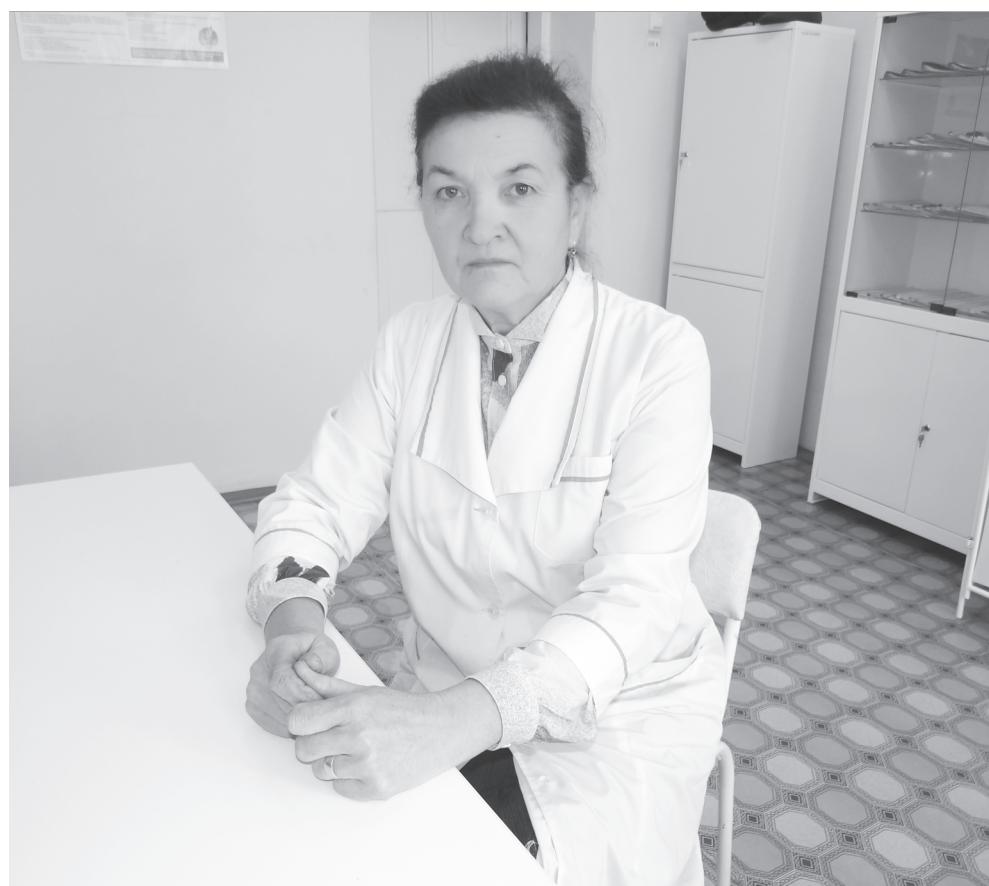
Суворов яч. хис. 13,7
Е. Андреев яч. хис. 12,5
Ильич яч. хис. 11,9
Чкалов яч. хис. 10,7
«Путь Ильича» 10,5
«Герой» 10,0
«Оринино» 8,3
«Колос» АПФ 8,0
«Свобода» 6,4
«Восток» 6,2
«Ударник» 5,8
Чапаев яч. хис. 4,4
«Передовик» 4,2
РАЙОННЕНЕ 9,0

ХУШСА КАЛАНИ. Обществалла выльях-чёрлех патёнче вай хуракансемшэн йывăр хĕл кунесем пусланчеч. Ҫак вăтам савам кăтартвăнчех аван курăнат. Апла пултин те пёрлешүллэ хуçалăхсем хĕл валли апат йылă-çитлэ ютланине кура савама чакармасса шанас килет.

Ёнесен йышë хушнине кура районти ял хуçалăх производство кооперативесем асăннă тăлкra пётмĕп 19657 килограмм сëт сунă. Ку вăл иртнë супхинчен 748 килограмм нумайрах.

Ёнесен кëтёвне «Путь Ильича» агрофирмăра, Суворов яч. хис хуçалăхра хушнă.

Пётмĕшле врач практикин оффисенче

Пенси фондёнче

«Телей չырăвëсем» – заявленипе

2013 çултан тытăнса граждансене харпăр хайён лицевой счече пирки пëlлтерсе тăрассин ѹерки ушшанч. Хале вара çыннă пуллас пенсийе валли ёс паракан мĕн чухлë укça-тенкë күсарни, пенси валли пухнакан укça-тенкëне ертсе пыракан мĕнле компани инвестицилени тата унăн тупăш пирки çултăлăкне пёр хутчен граджадин хăй ютнине кăна официаллă майпа пëlлтереç.

Кунта тेरлэ майсемпе усă курма май пур. Чи мелли вăл – информацие патшалăх тата муниципалитет услугисен пेrlхеи портале (www.gosuslugi.ru) усă курса иллеси. Унта Раççey Федерацийен Пенси фончён пайё пур.

Çавăнна пёрлех хăвăра интереслентерекен информацие «Raççey» Перекет

банкёнче», «Уралсиб Банкра», «Газпром-банка», «Мускав Банкёнче», «ВТБ Банка» та юйтса илме пултаратар. Асăннă банкансен ку тĕлĕшпе Пенси фончёп килёш пур.

Кунсăр пусне хăнăхнă йăлала лицеевой счет пирки пёллтернине почта урлă заказалă չырупа илес тетёр пулсан, РФ Пенси фончён управленине пырас заявленни չырас пулать. Енчен те сире ёс паракан пётмĕ ёс тапхăрёнче мĕн чухлë страхованин взносё тûлени интереслентерет пулсан, ку информацие Пенси фончён районти управлениннë тивëстерп.

О. АЛЕКСЕЕВА,
Пенси фончён районти управлениннë пай пуслăх.

Программăна хутшанакансем – 1989 çын

Патшалăх пуллас пенсисене хушса финансассин программи пилёк çула пычё. Ҫак тапхăрта асăннă Программăна хутшанăн кăмăл тунисем районта 1989 çын пулч. Чăваш Республикинче кун пеккисем 203 пин çын, Раççeyнене пётмĕп 15,8 млн. çын ытла.

Республикăра заявленисенчен ытларахашне (146,7 пин) патшалăх тытăмне кĕмэн пенси фончёсем урлă йышăннă. 59 пин ытла заявлени Раççey Пенси фончён хуласемпе районсенчи территори управлениннë ытшаннă. Ёслене вырăнта заявлени паракансем 6,4 пин ытла çын пулсан. Патшалăх услугисен пेrlхеи портале урлă 375 заявлени ытшаннă. Программăна кĕмелли юлашки уйăхра – сентябрь уйăхёнче – заявленисем уйрăмак нумай ытшаннă, 31,6 пин е пётмĕ заявленисем 15 проценчë чухлë.

Программăна хутшанакансенчен ытларахаше 40 çула çитмен çамрăксем – 63 процент. 40 – 60 çултисем 27 процент, 60 çултисем ытларахисем 10 процента яхн. Хĕрарăмсем ытларах пусарулăх кăтартнă (62 процент) тата хуласенче пурнакансем (65 процент).

Программа гражданин пेppремеш взнос хывнăранпа 10 çул хушши пырат.

2009 çултан тытăнса Чăваш Республикинче Программăна хутшанакансем хăйсен пуллас пенси виçине ўстерме взноссем 525 млн. тенкë түлэне. Түлев вăтам шутпа 6800 тенкëпе танлашт.

Пенси фончё չавăн пирки аса илтерет. Пенсисене хушса финансассин программине хутшанăн хăйсен иркёпе çултăлăкёпе хывнă 2000 тенкëрен тытăнса 12000 тенкë таран взноссene патшалăх икĕ хут ўстерет. Хушса финансассин пеppле енене ёс паракан пулма пултарать.

Программа условийесемпе взноссene уйăхсерен те, пेpp харăссăн та түлeme пулать. Түлев суммине ёçлекен çын бухгалтерийе урлă та, չавăн пекех банк карттипе та, банкоматсемпе түлев терминалëсече уксан та түлeme май пур.

Программа участкесем пухнăнă пенсие ватлăха пулса ёс пенсийе е вăхăт тухмасăрах пенси пама пусăнсан та илме пултараçç. 2012 çулта пухнакан пенсие түлeme тытăнна та ёнтë. Заявительсенчен ытларахашне пухнăнă пенсие пेpp харăссăн түлесе татнă. Мĕншэн тесен уйăхсерен түлмелли виçe пенсии пётмĕшле калăпăшэн 5 процентнен нумайрах пулман.

РФ Пенси фончён районти управлениннë.

Кéçex çénë ФАП уçалë

Чăваш Ен Пуслăхэн Михаил Игнатьеван указеpe килешүллён республикăра 100 фельдшерла акушер пункчë çéñerен хута каймalla. Ҫак ырă ушшаны çынсен сывлăхне сыхлассинче пысăк вырăн йышăн.

Муркаш районенче пурнакансем тă çак указан ырă витĕнне туйма пултарëç, унпа килешүллён кунта çакан йышши виçе обьект хута каймalla. Кéçex Шомикри пункт халăха йышăн пулслé, унта халé сурта хута яссин юлашки тапхăр пырат. Ёнер район администрацийен пуслăхе Ростислав Тимофеев унта пулса ёç-хĕлле тĕплĕнрех паллашр. Чи малтанах Р. Тимофеев Катькас ял тăрăх пуслăхе Г. Лебедева, «СПК «Возрождение» чикĕллë явалăхла обществан генеральний директоре A. Резюкова тĕл пулч. Фельдшерла акушер пункчë ёçлеме пусласси пуриншen тă çылайранна кëтнë самант, çавăнна кунта пурнакансем тă активлăхла палăраçç. Ку тăрăх çынсен йышш 600 çынран та иртет. Катькаса çитес пулсан 7–8 километр каймalla. Çапла вара патшалăх тимлĕхне Шомикsem тă аванах туйма пултарëç.

987 çынна ёçпе тивëстернë

Çултăлăк пуслăннăранпа ёçпе тивëстерекен центра ёс шыраса 1087 çын ынă. Районта ёççérлök шайе 0,28 проценпă танлашать. Пётмĕ 57 çынна ёççérисен шутне илнë. Паянхи кун тĕлне вакансисен хисепе 174-пе танлашать. Çултăлăк пуслăннăранпа 987 çынна ёçпе тивëстернë.

Юрă-кëвë юстисем пухăннă

Чăваш Республикин Халăх пултарулăх суртнене семинар канашу иртнë. Унта 2012 – 2013 çулсен тăрăхрени концерт ёç-хĕлне тишкернë, малашнине çирéплетнë. Пирэн районтан «Шүçäm», «Шуракаш», «Янаш» халăх ансамблесен ертүсисем хутшаннă.

Р. ИЛЛАРИОНОВА хатэрлени.

Иыхрав

Ял хуçалăх продукцийен ярмăркине чёнетпёр

Октябрён 25-мĕшне палăртнă Тыр-пул уявне но-ябрён 8-мĕшне ҹысараçç.

Октябрён 25-мĕшнене Муркашра Ял хуçалăх продукцийен ярмăркине чёнетпёр.

Кунта çér улмипе тेरлэ пахча չимëç, улма-ҹырла, аш-какай түянма иыхравлаçç. Тेरлэ улма-ҹырла ху-нав тă сутаçç. Вëсene ле хуçалăх предпрятийесем, фермер хуçалăхесем, уйрăм çынсем сёнеçç.

Пурте ярмăркăна васкар!

Район 70 çул тултарнă май

Истори – çамрăксен күçепе

Пирэн район историйе питĕ пுян, çавăнпа та унăн кашни страници – хăй телёр истори. Муркаш ене хаклакансем, юратакансем, район аталаñавен утăмсемпë интеслесенем ытларах, чух вырăнти тавра пёлүçсем пулса тăрăçç. Вëсene ёçсесине районнă несёлĕ палăрать, малашлăх та курăнат.

Анчах та кирек епле историре тă тĕпчесе пёлмennи пур. Тен, паян пурнакан аслă арури çынсем район историйе çыхăннă, ку таранчен анлă сарăлман фактсем пёлсес. Тен, районна çыхăннă паллă ёçсем çине çамрăксем паян үрăхларах хаклавпа пăхăçç.

Район 70 çул тултарнине халалласа çамрăк журналистен конкурсне шăпах çак çынлăхсене малă курса ѹеркелен. «Муркаш районен: çамрăксен күçепе» конкурса валили хатэрлени ёçсene (жанр енепе чикĕлемен, текстпа пेppле сан ўкерчекsem пулнине ырлаçç кăна) «Çéñterý ялавé» хаçат редакцийенче тата район администрацийен информацие тивëстерекен пайéнче йышăнаçç.

Октябрьте пуслăннă конкурса февраль уйăхэнче пёлмептесçç. Мала тухнисене парнесемпе чысласç.

Çырăнтару – 2014

Çырăнмасär ан юлär!

«Çéñterý ялавé» хаçата 2014 çулхи январьтен илсе тăма малалла çырăнтараçç.

Хаçата 6 уйăха çырăнмалли хак – 216 тенкë те 30 пус.

Хаклă вулаканам! Малашне тă пेppле пулар!

Юратнă ёче чунёпе парыннă

Утарсасем

Ял хүчалхынчы кашни ёсөн вахшад тата майе пур. Хурт-хамар ёрчессын пирки те савнах каламалла. Вэлле хурчё ёсчен те сарапайлың сыннын юратать. Унан аллинчө вайл анаты, йышланаты, султан-сул шыларах продукти парать. Районта вэлле хурчё ёсчен саламлатпár. Бэсем хайсан ёсчен туссесем пэр чөлхе тупна төмөлле ёнтэ. Савапаха ёсри ўсемесем төсумлă, анчах пуша вахшад хурт-хамар ёрчессын пирки ытлах са маҳламаць.

Хорнуйёнчи Серафима Филимоновна Юрий Кузьмич Ванюшкинен (сән ўкерчекре Олег манукэ) – шапах маларах хак пана ёсчененчен пэрисим.

Сынсем ёсленине интересленсе пыл хурчесене килти хушма хүчалхра 1970 сүлтта вырдан патамар. Малтанхи вахшатра интерес канинчэ пулсан, юлашки сүлсөнчө сак ёсри нумай варттэнлехсене алла илнэ хысцан килти хушма хүчалхри утарпа төллөвлө ёслеме пултрапамар. Сапла вара паян вэлле шутне тө пэлмestp, – сапайлан палартать ёсчен машар.

А. БЕЛОВ сән ўкерчеке.

Шамасем ыреп пулчар

Врач канаше

Остеопороз – шама ыреплэх чакнипе тата вайл хүчалас харшлых пысак пулинде сыханнă чир. Пётэм тэнчери сывлых сыхлав организацийе палартнă тарх чак чир анлă саралнисен шүтэнче – юн тымаресен, шыса чиресем, сахар диабетч хысцан тэнчере таваттамыш вырдан йышшанать. Тэнчери кашни виссемеш хэрардам тата кашни саккăрмеш арсын чак чире алттарать. Юлашки сүлсөнчө Рацейре тө сак чир саралсах пырать. Экспертсем калан тарх чак чире пирен ыреп шыври хэрардамен 33 проценч тата арсынсен 24 проценч чирлэгт-мэн.

Чир пулсаннан хысцан чылай вахт палармасан тата пултарать, нумай чухне ўна ырэм шамми е пёсө шамми хүснаннан хысцан каша диагноз лартма пулать. Шамасем патрак та хаварт хүснанн остеопороз чире атала пулсан

ланнине пёлтерет. Сакнинкал чухне шамасем йыварах мар суранлансан та, са маҳран, ыреп сине ўксен хүчаласчэ. Остеопороз чире пулсан вара йывар тиевсем йайтнă чухне, транспорта вайль сиплесен ырэм шаммин сиплексем тө хүчалма пултарасч. Ытларах чух вара пёсө шамми хүснанн төл пулать, уйродах хавшак сывлых вататынан.

Остеопороз чире мэнле салтавсene пула ытларах атала пултарать-ха? Сыннан шама минерал ыреплэх пёчек, эндокрин чиресем пур пулсан шама чире төсөнчөн вайттарать. Палартрэмп ёнтэ, хэрардам организмө ку чире ытларах пулать. Сыннан хүснаннине остеопороза чирекенсем пурри тө хайтнан ырэм мар витёмне күрет. Остеопороз эпир хамар мэнле пурнаш ўркенине тытса пурнинчен тө килет. Сапла вара организма

хусканусем туни вырданы. Кофе, эрек ёсни, пирис туртни, апат ытлаши сини тата врач рецепчесэр эмел төлсөр ёсни, уйродах антибиотиксем ишшанни, остеопороз патне илсе ёслет.

Организма кальци тата минерал веществосем яланах тата сителёклэ кирлэ. Шама ыреплэх мэнле пулласи вэсценчен килет. Савапна та кальци тата D витамин пур продуктсем симелле. Кусем вэсем – сётрен хатэрлэн продуктсем, пулд, купаста, брокколи, майор, укроп-петрушка тата ытти төхөмлө симес ўсен-тэрар. D витамин пулдара, пулд, савенчэ, саварта сарринче пур. Савап пекх хөвөл пайаркисем тө организма D витамин туса каларма пуллашасчэ.

Сыннан остеопороздан чак ийреке асарханмалла, медицина төлшөнччи сиплеве вара врач палартать.

И. СОФРОНОВА, терапевт врач.

Кенеке вулама кымаллать

Пурнаш кулленех сёнэлэхсем көрсө пырасчэ, эпир тө сёнэлэхсем тан утма тархатпár. Җарыксын чылайшэ компютерпа, Интернетта тача сыханнан пулсан, аслă ўрури сынсем вара «чөр» кенеке алла илсе вулама тарашасчэ.

Пирен Шашкар ялёнч библиотека чук. Җана май ёс ветранесем, аслă ўрури сынсем пире, библиотекарысене, килесене кенеке илсе ёслерме ытташасчэ. Весен йыварлыхе ўнланса эпир вэсем каланине пурнагатпár. Весен савапнине курсан вара ёслес кымал тата вайланать.

Кенекене чунтан юратакансенчен пёри – Велицат Федоровна Горшкова. Вайл 1940 сүлтта суралнă. Мён ачаранпах Мэн Сентерти совхоза фермада вайл хунай. Чылай кенеке вулать пирен кинемай. Кечех унан суралнă куне ёслет. Йирд сывлых, вай-хават сунас килет ўна. Пирен малашне тө ун патне киле кенекепе, хацат-журналла ёслелле пултарч.

И. ТАЙМАСКИНА, Шатракасси ял библиотекин ертүү.

Культура

Следстви комитеттөнчен

Арсын суд умне таре

Следстви комитетчө Җөньял Шурчары 31 сүлхى арсын төлшепе пүсарнага уголовла ёс тишкерессине вэслен. Весен версийе ыспала. Майан 30-мэншөнч кацхине чак арсынна пёри пурнагат хэрардам килте пулман. 15 сүлхى хэр-таване вара ханана килн, арсын хэр ача айванлыхе тата уншан мелл самантпа усакурнан.

Каярах пүтсөр ёс пирки ёслерек асанды хэрардам пёлн. Җавна май вайл хайттарахвие чараймасар, арсынна төрлө са маҳлама хакланы. Леше вара хэрардама питэнчен иккө хүтчен сапнан. Пулшашва полици сотрудникесене чёнме тивнэ. Инек түснисем иккө преступлени төлшепе уголовла ёс пүсарма ыйтнэ.

Хале ёслерек асанды пре-ступленимепе айаллав пёттөмлөтөвне вэслен ёнтэ, район судне тарратнай.

Пичете следстви комитечэн материал тарх хатэрлэн.

Юбилей

Саламлатпár

Юратнă аннене, асаннене – Җатракаси ял тархне көрекен Җатракасси ялёнч пурнагат **Вера Павловна ШАРОВА** 84 сүлд юбилей ячепе чун-чөререн түхакан чи јаша са маҳсеме саламлатпár. Юбилей ячепе саламласа сана мён пурыринге кана сунатпár. Вайл кун-чул, тулли телей, ыреп сывлых пултар.

Хакларан та хаклă аннене! Эс пур-ришён савапнагатпár. Ҳамара ҹав тери теллэп тутяптар. Тайма пүс сана пуриншён та.

Саламлаканесем: ывайлесем кинесем, манукесем, таванесем, хати-тыхлакисем.

Хакларан та хаклă ыннама, юратнă аннене, асаннене, ырд кымаллă кукамая, ват кукамая, ырвых тавана – Турай ялёнч пурнагат **Лидия Ивановна СТЕПАНОВА** 80 сүл тултарнага ятпа чун-чөререн јашшан саламлатпár. ырлых-сывлых, иксёлми телей, вайл кун-чул, канлэ ватлых сунатпár. Турри вай-хал парса тайттар, чир-чөртэн утратар сана. Эс ёиреншён – хөвөл сүти, чун усси. Эпир сана юрататпár, санпа мухтакатпár, сана хисеплесе ёслити пүс таятпár.

Саламлаканесем: ывайл, кинесем, хэресем, көрүшесем, манукесем, кесен манукесем, таванесем.

Чи хаклă аннене, тараватлă хунямана, кукамая – Варманкасси ялёнч пурнагат **Валентина Михайловна ТРОФИМОВА** 75 сүлхى юбилей ячепе чун-чөререн саламлатпár. Иксёлми телей, вайл кун-чул сунатпár. Сывлых ыреп пултар, Турри вай-хал парса тайттар, чир-чөртэн утратар.

Саламлаканесем: 3 ывайл, кинесем, хэрепе көрүш, 12 манук, 5 кесен манук, хатисем, тахлакисем, таванесем.

Юратнă машар, аннене, мамака, хунямана, пирен ырвых ыннама – Москакасси ялёнч пурнагат **Елена Федоровна СМИРНОВА** 50 сүлхى юбилей-па пётэм чун-чөререн саламлатпár. Сывлых ыреп пултар, утас сулу яланах та-кэр пултар, ёмёрү вайл килтэр. Пёр-пёрне ўнланса пурнама юратупа килшүү, ёмёт-шүхшисене пурнага көртсе пыма вай-хал сунатпár. Җумра яланах шанчаклă ынсем, умра сута та ырд кунсем пулчар.

Саламлаканесем: машар, ачисем кинесем.

Редакци почтинчен

Пирен вэрекенесем – сэнтерүчесем

Атапай шкулёнчө вэрекенесем вэрекене та, ытти конкурс-амартусенче та хастар пулма тарашасчэ.

Нумаях пулмасы 5-7 классенче вэрекенесем Шупашкар хулине кайса килчэс. Весен Лакрей вэрманенче пулса курчэс, пэр ынчье конькипе ярнчэс.

Җав кунах Шупашкарта маунтинбайк енёпе амартуирт. Республика шайёнчи амартава пирен шкулти вэрекенесем та хүтшэнч. Беласра вэрекенесем Снежана Музыкова пэрремеш вырдан ёнссе илмэе пултарч.

Җав кунах Шупашкарта Мускав районне ўркелен-рене 40 сүл сүтнине паллă турч. Республика кубок-не ёнссе иллесиши велоспорт енёпе иртнэ амартура пирен шкулти Никита Орлов пэрремеш вырдан тухр.

Сэнтерүчесене ЧР физкультура спорту министрэ С. Мельников тата төп хулан Мускав район администрациин пүсплэх А. Петров саламларч.

Снежанапа Никиташан эпир тө пүтэ савантамар. Иван Воробьев тренер патэнчө асталах туптакан ҹампак спортсменсене малашне та јанасуусем тума сөнегтэр.

А. АТЛАСКИНА, Атапай шкулёнчө 7 класра вэрекен.

